

XV. SVETOVÝ FILOZOFICKÝ KONGRES

S odstupom piatich rokov sa v dňoch 17. 9. až 22. 9. 1973 zišiel vo Varne XV. svetový filozofický kongres.

Vo Varne sa teda opäť stretlo okolo troch tisíc predstaviteľov najrôznejších smerov a škôl filozofického myslenia zo všetkých kútov sveta, aby navzájom konfrontovali svoje stanoviská a spoločne posúdili aktuálne otázky postavenia a poslania filozofie v súčasnosti. Riadiaci výbor Medzinárodnej federácie filozofických spoločností, medzinárodný a bulharský organizačný výbor venovali príprave tohoročného svetového stretnutia filozofov veľkú starostlivosť a ich zásluhou prebehol kongres ako podujatie, o ktorom možno povedať, že sa dôstojne zaradilo do histórie svetových stretnutí filozofov a splnilo očakávaní, ktoré ho sprevádzali.

Kongres otvoril Todor Pavlov výzvou za využitie pozitívnych zmien v medzinárodnej situácii vo svete na to, aby účastníci kongresu otvorene a s dobrou vôľou posúdili sporné otázky súčasnej filozofie a ich pravdivým a správnym riešením prispeli k definitívnemu odstráneniu prežitkov studenej vojny z myslenia a života dnešného ľudstva. Po ňom vystúpil s prívetom k účastníkom kongresu predseda Štátnej rady Bulharskej ľudovej republiky Todor Živkov, ktorý prebral nad XV. svetovým filozofickým kongresom čestný patronát. Zdôraznil zložitú a protirečivú súčasnosť sveta a schopnosť filozofie prispieť k riešeniu jeho problémov. Práve na pôde filozofie sa zrodilo presvedčenie, že pravda sa rodí z polemiky a zrážky názorov. „Existencia rôznych názorov — povedal v závere svojej reči Todor Živkov — nemôže byť v nijakom prípade na prekážku priateľskej diskusii a triezvemu, konštruktívnemu riešeniu fi-

lozofických problémov.”

Pracovnú časť úvodného zasadnutia otvoril prezident Medzinárodnej federácie filozofických spoločností Leo Gabriel. Privítal účastníkov kongresu a v ich mene poďakoval bulharským hosťom za bezchybnú obetavú prácu na príprave XV. svetového filozofického kongresu. Vyzval účastníkov k otvorenej tvorivej výmene názorov v záujme upevnenia pozitívnych zmien, ktoré nastali v poslednom čase vo svete, a za aktivizáciu filozofie ako prostriedku cieľavedomej duchovnej orientácie života súčasného ľudstva. Vyjadril svoje uspokojenie nad tým, že tematické zameranie XV. svetového filozofického kongresu sa sústreďuje na najpodstatnejšie otázky, ktoré sa vyostrujú medzi človekom, vedou a technikou, a poskytuje tak účastníkom kongresu príležitosť vysloviť sa o jednom z kľúčových problémov ľudskej existencie v dnešnom svete.

Cieľavedomé vymedzenie prerokúvanej problematiky vytvorilo predpoklady pre pokojné posúdenie nastolených otázok vo viacerých rovinách a z rôznych zorných hľadísk. Rokovací program kongresu bol rozvrhnutý do troch tematických okruhov, prerokovávaných na plenárnych zasadnutiach, do šiestich komplexných tém, preberaných kolokviálnym spôsobom, a do viacerých grúp problémov, o ktorých sa diskutovalo na pôde problémových a výskumných skupín.

Okrem toho kongres sprevádzali aj ďalšie podujatia, ktoré boli síce mimo jeho oficiálneho rámca, ale istým spôsobom s ním súviseli. Z najvýznamnejších treba spomenúť zasadnutie Medzinárodnej hegelovskej spoločnosti, stretnutie redaktorov filozofických časopisov, sympóziu organizované Medzinárodným inštitútom fi-

lozofie (IIP) a venované problematike dialektiky, kongres Medzinárodnej spoločnosti pre metafyziku, organizačné rokovania Svetového zväzu katolíckych filozofických spoločností, organizačné zasadnutie Asociácie filozofických spoločností francúzskej hovoriacej krajiny (ASPLF), diskusia za okrúhlym stolom a ďalšie podujatia. Ako zvyčajne, aj teraz sa konali zasadnutia riadiaceho výboru Medzinárodnej federácie filozofických spoločností (FISP), z ktorej podnetu sa schádzajú svetové filozofické kongresy. Za nového prezidenta tejto federácie zvolili bulharského akademika Savu Ganovského.

Plenárne zasadnutia kongresu sa zaoberali otázkami vzťahu filozofie a vedy, morálky a kultúry, človeka a techniky. Už prvé referáty ukázali, ako sa za päť rokov, ktoré uplynuli od predošlého filozofického kongresu vo Viedni, posunuli hranice filozofického vedomia a ako sa zmenil pomer síl medzi jeho rôznymi smermi v pokrokovom zmysle. Súčasne sa bezpochyby upevnilo presvedčenie, že filozofia nemôže ostávať bokom od aktuálnych problémov spoločenského vývinu, a že angažovanosť filozofie pri ich riešení je jedným z rozhodujúcich zdrojov jej vlastného rozvoja.

Odvtedy, ako filozofia prestala byť aristokratickou láskou k múdrosti, sú však vzťahy medzi ňou a reálnym životom spoločnosti stále sprostredkovanejšie, pričom v úlohe hlavného prostredníka vystupuje dnes čoraz výraznejšie veda. Vzťahom medzi filozofiou a vedou sa zaoberali referáty B. M. Kedrova, A. Merciera a T. Imamičiho, ktoré, podobne ako aj diskusné vystúpenia k nim, poukázali na vzrastajúci význam dialektiky ako obsažnej metodológie a logiky, stimulovanej rozvojom súčasného vedeckého poznania na jednej strane a nepostrádateľnej pre ďalší rozvoj vedy na druhej strane. V tejto súvislosti sa nepotvrďuje iba správnosť marxisticko-leninskej metodológie, ale súčasne sa dokazuje i oprávnenosť marxisticko-leninského chápania

predmetu filozofie a jej poznávacích funkcií, nepostrádateľnosť a vzrast významu filozofie ako svojbytnej poznávacej oblasti, ktorý problematizovali pozitivistické myšlienkové smery. Súčasný rozvoj vedy, nastolujúci nové pálčivé filozofické problémy, ukazuje, že veda a filozofia si nekonkurujú, ale že sa pri riešení progresívnych úloh ľudského poznania podmieňujú a dopĺňajú.

Veda, prirodzene, nie je jediným zdrojom empirických istôt filozofie a jediným prostredníkom vzťahov medzi filozofiou a spoločnosťou. Potvrdil to i priebeh druhého plenárneho zasadnutia kongresu, ovplyvnený hlbokou analýzou vzťahov medzi morálkou a duchovnou kultúrou v referáte P. N. Fedosejeva. Vzťahy medzi morálkou a ľudským poznaním sa dnes dostávajú do stredu teoretickej pozornosti predovšetkým v súvislosti s potrebami morálnej inovácie a prekonávania morálnych predsudkov v živote súčasného ľudstva. Pesimistické riešenie problému vo viacerých buržoáznych etických teóriách stavia morálku do protikladu k rozumu a fixuje prežitky ako nezávislé iracionálne hodnoty, zbavujúc súčasne vedeckú racionalitu zodpovednosti za morálny pokrok ľudstva. Nastolenie produktívnych vzťahov medzi morálkou a rozumom, ako zdôraznil P. N. Fedosejev, je mysliteľné len na pôde revolučnej sociálnej praxe, zjednocujúcej všetky faktory ľudskej subjektivity na dosiahnutie prevratných spoločenských zmien. Podnetným spôsobom zasiahli do rokovania k danej téme aj niektorí západní filozofi, ako P. Ricoer a A. Bahm.

Tretie plenárne zasadnutie *Technika a človek* kompletizovalo tematický zámer usporiadateľov kongresu. Podobne ako na prvých dvoch podujatiach, aj tu sa sformulovali rámcové idey a východiská riešenia špeciálnych problémov, ktoré boli predmetom ďalších rokovaní kongresu. Jasne sa vyhranil problém chápania dehumanizačných dôsledkov techniky, ktoré — ako dokazovali marxisti (R. Richta, M.

Mitin a i.) — sú viazané na konkrétne kapitalistické spoločenské predpoklady, a nie sú dôsledkom nijakého fatálneho protikladu medzi človekom a technikou. Sformulovali sa niektoré závažné názory o spôsoboch a typoch usmerňovania a kontroly techniky, vyslovili sa kritické výhrady proti technokratizmu i technofóbii. (Zo slovenských filozofov na tomto plenárnom zasadnutí vystúpil v diskusii doc. E. Duda.)

Dôležitú časť kongresového programu tvorilo šesť kolkvií, venovaných aktuálnym syntetickým otázkam súčasnej filozofie, úlohe rozumu a konania pri premene sveta, poslaníu filozofie vo vedeckotechnickej revolúcii, miestu poznatkov a hodnôt vo vedeckotechnickej ére, štruktúre a metódam súčasnej vedy, vzťahom medzi človekom, vedou a technikou v našej dobe a vzťahu marxizmu k technickým zmenám a k úsilíu o zachovanie mieru vo svete.

Kolokviá mali pracovný charakter, na viacerých došlo k bezprostredným výmenám názorov. Aj tam, kde tieto názorové stretnutia mali svojím obsahom značne ostrý charakter, podmienený protikladnými filozofickými východiskami a podľa povahy tematiky viac či menej zrejme aj ideologickými stanoviskami, formou a celkovým tónom neprekročili rámec vedeckého sporu.

Jedným z najzaujímavejších kolokvií bolo kolokvium *Človek, veda, technika*, ktoré v podstate zhŕňalo výsledky viacročnej výskumnej spolupráce sovietskych a československých filozofov. Ich vystúpenia podali ucelenú marxistickú koncepciu technických a spoločenských zmien, stimulovaných v našej dobe pokrokom vedeckého poznania. Na práci kolokvia sa zúčastnili aj viacerí západní filozofi, ktorí s uznaním oceňovali obrovský rozsah a myšlienkovú prenikavosť uskutočneného výskumu. Diskusia ukázala, že marxistická interpretácia vedeckotechnickej revolúcie predstavuje dnes ucelenú, hlboko rozpracovanú koncepciu dynamických pro-

cesov vedeckého a technického rozvoja v socialistickej spoločnosti, ktorá súčasne umožňuje interpretovať v porovnaní s buržoáznymi koncepciami alternatívnym spôsobom aj vedeckotechnické a sociálne zmeny v súčasnom kapitalizme. S týmto kolokviom úzko súviselo kolokvium *Filozofia v procese vedeckotechnickej revolúcie*, na ktorom predniesli referáty aj slovenskí filozofi (L. Hanzel a O. Filo).

Prekvapil mimoriadny záujem o prácu kolokvií. Dosť nečakaný záujem bol napr. aj o tematiku zdanlivo málo atraktívneho kolokvia o štruktúre a metódach súčasnej vedy, takže sa muselo rozdeliť na dve paralelne pracujúce časti. Prediskutovali sa tu problémy základov vied, filozofie ako vedeckej teórie a metodológie vedy i viaceré filozofické problémy špecifických vied. Nezostala bez povšimnutia ani otázka vedeckosti filozofie, ktorú v dosť vyhranenej podobe sformuloval už na prvom plenárnom zasadnutí A. Mercier, zastávajúci názor, ktorý výrazne spochybňuje vedeckosť filozofie. Aj na tomto kolokviu (ako aj v problémových a výskumných skupinách dotýkajúcich sa problematiky vedy a metodológie) sa objavili ojedinelé hlasy podporujúce uvedené stanovisko, avšak vysoko prevládal opačný názor, zastávaný predovšetkým marxistami, ale aj inými filozofmi, fundovane argumentujúci tak vedeckosť filozofie, ako aj účinnosť a potrebu filozofie pre špeciálne vedecké bádanie. Veľký záujem o problematiku metodológie vedy v širokom i špeciálnom poňatí je podľa nás jedným zo symptómov toho, že filozofia a filozofi sa usilujú začleniť filozofiu ako efektívnu súčasť intelektuálnej aktivity do sústavy ľudského poznania a tvorby. Toto kolokvium ukázalo aj to, že nedávno ešte ironizovaná idea a problematika dialektickej logiky sa stala predmetom vážneho záujmu aj logikov a metodológov rozpracúvajúcich otázky formálnej logiky a formálnych postupov. Pochopiteľne, táto pozornosť je ešte stále sprevádzaná kritickým odstupom. Miera

tejto rezervovanosti je podmienená ťažkosťami, na ktoré marxistickí filozofi narážajú vo svojich postupoch i pracovných problémoch pri výstavbe dialektickej logiky (dialektiky ako logiky) nie je však už výrazom apriórnej negácie.

Bezprostredná výmena názorov a výskumno-pracovný ráz, ktorý charakterizoval rokovania kolokvií, sa ešte umocnili na zasadnutí väčšiny problémových a výskumných skupín. Väčšina preto, lebo spôsob práce v týchto skupinách vo veľkej miere závisel od toho, ako ten-ktorý predseda chápal poslanie kongresových rokovaní. Väčšinou sa dával priestor do-
pytom a diskusií. Aj keď bol tento priestor limitovaný časovými možnosťami, predsa to väčšinou stačilo aspoň na náznakové názorové stretnutie. Niektorí predsedovia sa však v podstate obmedzili iba na vopred pripravenú a ohlásenú prednášku a diskusné vystúpenia a nevytvorili priestor pre bezprostrednú a polemickú výmenu myšlienok.

Počet problémových a výskumných skupín bol veľmi veľký. Obmedzíme sa tu iba na ich zoznam, ktorý aspoň zhruba zachytí pestrú a mnohotvárnú kongresovú problematiku. Pritom aspoň letmo zaregistrujeme, do práce ktorých sa aktívne zapájali účastníci zo Slovenska.

Pokiaľ ide o problémové skupiny, rokovalo sa o týchto tematických okruhoch (v zátvorkách uvádzame aktívnych účastníkov zo Slovenska): *Podstata a existencia človeka* (E. Sedláčková, B. Seilerová), *Humanizmus a technologická revolúcia* (R. Šima, V. Brožík, Z. Hlávková), *Jazyk, logika a prax, Človek, logos a dejiny* (Seiler), *Spoločnosť a jej normy, Človek a osobná sloboda* (A. Hlávek, A. Sirácky), *Zodpovednosť a umelecká tvorba* (D. Kuklinková), *Problémy determinizmu* (J. Coufal), *Budúcnosť filozofie* (J. Bodnár, J. Suchý).

Výskumné skupiny boli organizované do týchto tematických celkov: *Problémy súčasnej logiky, Metodologické problémy vedy* (M. Zigo), *Filozofia a religionistika,*

(T. Halečka), *Linguistika a antropológia, Sčasně výskumy v dejinách filozofie* (J. Cíger, T. Münz), *Filozofické aspekty psychológie, Filozofia vzdelávania a výchovy, Filozofia práva a filozofia politiky.*

Tohoročné svetové stretnutie filozofov opätovne potvrdilo marxistickú tézu o ideologickom charaktere filozofického myslenia. XV. svetový filozofický kongres nebol jednoducho iba konfrontáciou rôznych filozofických smerov a škôl, ale bol miestom polemického stretnutia dvoch hlavných protikladných ideológií súčasného sveta, buržoáznej a marxisticko-leninskej ideológie. Kým predstavitelia marxisticko-leninskej filozofie aj tento raz otvorene stavali svoje filozofické presvedčenie do služieb obhajoby spoločenských ideálov komunizmu, viacerí burožazní filozofi sa pokúšali zastierať ideologickú angažovanosť názorov, ktoré obhajovali, alebo si ju celkom jasne sami neuvedomovali. Najmä na plenárnych zasadnutiach a na niektorých kolokviách sa veľmi ostro nastolila otázka spoločenskej orientácie a poslania filozofie v súčasnom svete.

Možno konštatovať, že kongres prebehol v znamení úplnej prevahy marxisticko-leninských teoretických stanovísk, úspešne obhajovaných nielen kongresovými účastníkmi zo socialistických krajín. Kongres vyznel celkom jednoznačne v prospech myšlienok pokrokového sociálneho vývinu a mierového spolunažívania národov súčasného ľudstva. V súvislosti s tým sa ukázalo, že myšlienka sociálnej angažovanosti filozofie v súčasnom svete sa stáva predmetom rozhorčenej kritiky zo strany aristokraticky vystupujúcich filozofických celebrít v podstate práve preto, lebo dnes je veľmi obtiažné otvorene hájiť na verejnom fóre konzervatívne, elitárne a militaristické sociálne postoje.

Súčasne tento raz nemali úspech ani pokusy o zužovanie filozofickej problematiky na úzko ideologické otázky, ani úsilie suspendovať filozofiu na prostriedok abstraktnej nepovolanej interpretácie sociálnopolitických problémov súčasného

ľudstva. Napriek vysokému pocitu zodpovednosti za osudy ľudstva, charakteristickému pre celkového ducha kongresových rokovaní, možno súhlasiť so stanoviskom vysloveným prezidentom riadiaceho výboru kongresu Leom Gabrielom v jeho úvodnom prejave, že zodpovednosť filozofie je sprostredkovaná a že filozofia nie je kompetentná zasahovať do konkrétnych otázok politickej teórie a praxe a uzurpovať zodpovednosť druhým. Správnosť tohto stanoviska výrečne potvrdzuje úpadok vplyvu viacerých filozofujúcich buržoázných ideologických doktrín, ktoré ešte vo Viedni mentorovali filozofiu za nezáujem o páľivé otázky dňa. Hoci každé filozofovanie má nezrušiteľný politický kontext, na ktorý nemožno zabúdať, filozofia bola a ostáva všeobecnou formou ideologického vedomia, ktoré nemôže nahradiť špecifické ideologické vedomie, konkrétnu ekonomickú či politickú ideológiu bez rizika, že sa pritom prejaví ako nevecná špekulácia spreneverujúca sa svojmu vlastnému poslaniu.

Prevládnutie tohto presvedčenia v radoch účastníkov kongresu bolo bezpochyby jednou z príčin, prečo kongres prebiehal v neobyčajne pokojnej atmosfére, ktorá sa vyznačovala úsilím o poctivú, vecne argumentovanú konfrontáciu sporných stanovísk. Je zákonité, že takáto atmosféra významne prispela k upevneniu vedomia osobitosti filozofie ako nezastupiteľnej formy spoločenského vedomia a k hlbšiemu chápaniu jej poznávacích, kultúrnych a sociálno-praktických funkcií.

Ďalšou významnou črtou tohtoročného svetového fóra filozofov bola výrazná a takmer jednotná snaha filozofov najrozličnejších orientácií spájať idey s praxou. Tradične už s „praxou“ vedy, resp. iných oblastí ľudskej ideovej aktivity, ale v nebývale širokom meradle aj s rozličnými aspektmi technickej, hodnototvornej, politickej a pod. činnosti človeka, sociálnych skupín, tried i ľudstva ako celku. Na kongrese sa prejavila ozajstná snaha o zmocnenie sa praxe *špecificky filozofic-*

kými prostriedkami, o integrovanie praxe do filozofického uvažovania. Nešlo teda o nejaký vonkajší alebo „nadradený“ pohľad na prax a život, o zhovievavé prihládanie praxe na filozofiu. Nepochybne v tom do veľkej miery možno vidieť výraz pôsobenia marxistickej filozofie na nemarxistické koncepcie, znásobený mimoriadnou naliehavosťou mnohých životných otázok dnešného ľudstva.

Ukazuje sa, že pri zachovaní svojej špecifickosti sa zmenil charakter práce filozofa, že „katedrová filozofia“ je vecou nenávratnej minulosti, čo pravda, vôbec neznamená, že základný filozofický výskum sa stal zbytočným a že poklesol význam šírenia filozofických ideí. Potreba oboch naopak vzrástla a hoci povrchnému prakticismu sa môže vidieť filozofické myslenie ako „priveľmi odťažité“, svojou intenciou a produktmi je výsostne späté s praxou a životom jednotlivcov, je pre nich potrebné a je dokonca jedným z nevyhnutných predpokladov ich existenčného humanistického rozvoja. Trvale vzrástá potreba sprostredkujúcich článkov medzi základným výskumom vo filozofii a myslením nefilozofov, potreba nových, kvalifikovaných spôsobov šírenia filozofického poznania. Tieto problémy a mnoho iných bolo predmetom zasadnutí jednej z problémových sekcií kongresu, venovanej sebareflexii filozofie v meniacom sa svete, výstižne nazvanej *Budúcnosť filozofie*.

Najvýraznejšou črtou XV. kongresu bol rast významu, vplyvu a uznania marxistickej filozofie. Naznačoval to už rozpis vedeckého programu, ktorý registroval veľké množstvo proponovaných vystúpení predstaviteľov marxistickej filozofie (najmä zo socialistických, ale aj nesocialistických štátov). K tomuto kvantitatívnemu ukazovateľovi pristupuje fakt implikujúci už kvalitatívny moment, totiž to, že reprezentanti dialektického materializmu významnou mierou participovali vo všetkých tematických oblastiach kongresu, pričom ohlásené referáty a diskusné vystúpenia

sa týkali tak všeobecných, ako aj veľmi špecializovaných problémov. To, čo program naznačoval, sa v praxi aj úplne realizovalo. Marxistické myslenie svojou fundovanosťou, vecnosťou a všetrannosťou podstatne ovplyvnilo kongresové dianie.

Už vo vopred pripravených textoch vystúpení nemarxistických filozofov bolo zjavné, že vážne počítajú s marxistickou filozofiou, čo sa odrazilo tak na tematickom zameraní mnohých vystúpení, ako aj na argumentácii. Nemožno vylúčiť, že tu zohrala istú úlohu aj skutočnosť, že filozofický kongres sa prvý raz konal v socialisticom štáte, ale to nie je podstatné. Stačí si pozrieť odborné filozofické publikácie z posledných rokov, alebo spomenúť si hoci na základné trendy *vedeckého* obsahu kolokvia o Marxovi na minulom kongrese, aby sme tento vzrast autority marxistickej filozofie na kongrese vo Varne pochopili ako výsledok dlhšetrvajúceho procesu.

K takémuto vyznaniu kongresu prispela svojím podielom aj naša, česká a slovenská marxistická filozofia. Takmer všetci členovia našej vyše stočlennej delegácie vystúpili s prednáškami alebo v diskusii prakticky ku všetkým problémovým okruhom. Najvýznamnejším príspevkom našej delegácie do programu kongresu bolo už spomenuté čs.-sovietske kolokvium o vedeckotechnickej revolúcii a s ním súvisiace vystúpenia v iných sekciách kongresu. Avšak aj mimo tohto rámca, napr. v oblasti problematiky filozofie hodnôt a kultúry, logiky a metodológie, dejín filozofie i ďalších, predniesli naši filozofi podnetné názory.

Rast autority marxistického filozofického myslenia, ktorý sa prejavil na kongrese, neznamenal, pochopiteľne, súhlas nemarxistických filozofov s dialektickým materializmom, alebo rezignáciu na vlastné, odlišné stanoviská. Znamenal iba uznanie skutočnosti, že myšlienková produkcia predovšetkým viacerých sovietskych, avšak nielen sovietskych marxistických fi-

lozofov sa už vôbec nedá prehliadať a toľkož odbaviť označením za „púhu propagandu“, že nemožno oddiskutovať jej vedeckú (obsahovú, logickú, argumentačnú) úroveň a teoretický i praktický prínos. Potom neprekvapí, že tento kongres ukázal rast počtu mysliteľov sympatizujúcich s marxistickou filozofiou alebo aspoň s niektorými jej stránkami, že kritické výhrady proti tejto filozofii mali tu takmer výlučne podobu úsilia o serióznu a argumentovanú diskusiu, bez náznakov neblahej arogantnosti antikomunizmu.

Neprekvapí, že jednou z najcitovanejších myšlienok bola Marxova téza o povinnosti filozofov svet nielen vysvetľovať, ale aj meniť, že napr. problematika dialektickej logiky, donedávna mnohými ironizovaná, stala sa predmetom vážneho, i keď nie nekritického záujmu, že mimoriadne živé diskusie okolo otázky vedeckosti filozofie, vzťahu teórie a praxe, pojmu slobody, jednostrannosti empirizmu, zákonitosti historického procesu a mnohých ďalších problémov ukázali produktivnosť stanovísk a účinnosť argumentov marxistických filozofov.

Množstvo zmien, ktoré sa nahromadilo vo filozofii za päť rokov od predchádzajúceho kongresu, ukazuje, že akcelerácia spoločenského života v našej dobe neobchádza ani filozofiu. Prekvapivo rýchly úpadok viacerých buržoázných filozofických smerov, ako napr. existencializmu a pozitivizmu, ktoré ešte pred niekoľkými rokmi prežívali vysokú konjunktúru, je iba jedným z prejavov prudkých dynamických procesov, prebiehajúcich v súčasnej filozofii. Iný, oveľa dôležitejší je vzrast integračných tendencií, ktoré sa prejavujú diferencovaným a diametrálne odlišným spôsobom na pôde buržoázneho a marxistického myslenia a ktoré možno identifikovať napr. i v prudkom raste záujmu buržoázných filozofov a filozofov z rozvojových krajín o teóriu a metodológiu marxistickej filozofie. Zdá sa, že tento záujem vyúsťuje do dôsledkov veľmi rôznorodej povahy, ktoré bude potrebné naj-

skôr pozorne preskúmať, kým bude možné, vyniesť o nich definitívny súd. Už teraz však možno konštatovať, že súčasný záujem o marxistické myslenie na Západe, aj keď mnohokrát neústi do adekvátneho chápania marxistických stanovísk v ich totalite, predsa výrazne oslabuje pozície vulgárneho antimarxizmu a antikomunizmu a pomáha prenášať marxistické myšlienky najmä do radov mladej, demokraticky a socialisticky orientovanej inteligencie v kapitalistických štátoch.

Na pôde buržoáznej filozofie integračné tendencie výrazne oslabujú špecifické tradičné filozofické smery a stierajú z nich stále viac osobité črty, ktorými ich v minulosti poznačili výrazné filozofické individuality. Zdá sa, že aj na pôde filozofie sa začínajú uplatňovať stále úspešnejšie nové kolektívne formy tvorivej spolupráce, rastú prejavy medziodborovej inšpirácie, účelnej delby práce, cielavedomého a otvoreného využívania výsledkov práce kolegov a spolupracovníkov, kritického, ale rozlišujúceho akceptovania správnych názorov protivníkov, intenzívnej komunikácie s predstaviteľmi pozitívnych vied a pod. Pohyb, ktorý charakterizuje súčasné buržoázne filozofické vedomie, je až prekvapivo dynamický a prináša viaceré zaujímavé podnety, aj keď väčšina zmien nie je symptómom inovácií a vývinu, ale jednoducho rozkladu. Vcelku tento pohyb ďalej prehľbuje doterajšiu diferenciáciu buržoáznej filozofie až po hranice roztrieštenosti, na ktorej idey a stanoviská strácajú svoju špecifickú tvár a stávajú sa amorfným materiálom spomenutých integračných snáh. Okrem niekoľkých výrazných prúdov v náboženskej filozofii, fenomenológii a lingvistickej filozofii odráža sa v zrkadle kongresových rokovaní prevládajúci sklon k synkretizmu, k elektrickej anonymnej syntéze pôvodom rôznorodých filozofických myšlienok.

Táto tendencia je pre súčasný stav buržoázneho filozofického myslenia azda príznačnejšia, ako sa to javí na prvý pohľad. Stále nápadnejšou sa javí neocho-

ta najvýraznejších osobností buržoázneho myslenia vystúpiť na tribúny veľkých filozofických fór. Tu sa nám natíska myšlienka, že v konfrontácii s prehľbujúcou sa krízou buržoáznej spoločnosti a dejinými zmenami, meniacimi tvár súčasného sveta, zoči-voči akumulovaniu nových prevratných vedeckých poznatkov a v súvislosti s prehľbujúcou sa závažnosťou umeleckých výpovedí o situácii dnešného človeka je absencia popredných filozofov na významných podujatiach svetovej filozofickej obce jednoducho priznaním neschopnosti obhájiť systémovú vyhranenosť ich filozofických názorov pred rozkladnými účinkami nových, filozoficky relevantných faktov.

Svetové filozofické kongresy, veľké sympóziá, zjazdy najväčších filozofických spoločností stávajú sa dnes fórami kritiky jestvujúcich filozofických systémov z mnohých dôvodov. Medzi nimi istotne nehrá poslednú úlohu skutočnosť, že tieto podujatia sú v prísnom zmysle slova viac stretnutiami sofistov-učiteľov a širitelov filozofie, ako samých filozofov v starom chápaní tohto slova. Úzky kontakt učiteľov filozofie so svetom vedy a s životom spoločnosti robí z nich nositeľov nových ideí, ktoré agresívne vtrhávajú do krehkých stavieb vyhranených filozofických systémov a vykonávajú v nich svoje rozkladné poslanie. Ak bolo možné vypočúť na túto tému aj nostalgické vzdychy, nie je na škodu porovnať túto situáciu so situáciou v marxistickej filozofii, v ktorej je ustrnutá polarita tvorcu a širiteľa filozofických ideí zrušená a v ktorej systémový rozvoj čerpá z mnohých zdrojov a opiera sa o kolektívne úsilie celej filozofickej obce.

V marxistickej filozofii, ktorá sa na kongresovom fóre predstavila neobyčajne úspešne, nie sú vývinové trendy v povahe a poslaní filozofie, vo svete prežívajúcom prudké technologické, ekonomickopolitické a sociálne zmeny, dôvodom mať obavy pred „zmasovením“, „zideologizovaním“ či „spraktizovaním“ filozofie, ale podnetom na zamyslenie nad ďalšími

historickými perspektívami rozvoja filozofického myslenia.

Bez zveličovania možno povedať, že iba marxistickí filozofi predniesli ucelené koncepcie zmien očakávajúcich filozofické myslenie na kolokviu venovanom osobitne problémom jeho budúcnosti. Budúcnosť filozofie je v rozhodujúcej miere podmienená ňou samou, jej schopnosťou tvorivo reagovať na zmenené potreby spoločnosti v účinných ucelených a hlboko vedeckých svetonázorových orientáciách. Príklon filozofie k spoločnosti, k jej praktickým procesom a reálnym životným problémom jednotlivca je v priamej súvislosti s pokročilým procesom, v ktorom filozofia vo všeobecnosti vystriedava v dnešnom svete tradičné náboženské svetonázory ako nové, súčasnej dobe primerané svetonázorové vedomie. Schopnosť filozofie zodpovedať ľuďom zložité otázky svetonázorovej orientácie v súčasnom svete, pred ktorými hlavné náboženské smery celkom očividne rezignovali, je práve skrytým tajomstvom prúdkej expanzie filozofickej komunikácie v dnešnej spoločnosti, vzrastajúcej úlohy filozofie vo vzdelávaní a školstve, v umení v činnosti masovokomunikačných prostriedkov, prejavujúcej sa napokon i osobitnými personálnymi dôsledkami. Stojíme, ako to signalizuje aj zloženie účastníkov posledných filozofických kongresov, pred závažnými zmenami v povahe tvorcu a nositeľa filozofických ideí, pred jeho premenou na príslušníka širokej vrstvy filozofickej inteligencie, pevne včlenenej do štruktúry spoločenskej delby práce.

Vecná, skutočne vedecká a súčasne i zásadová a polemická atmosféra kongresu vytvárala istú modelovú situáciu uplatnenia princípu nekompromisného ideového boja v rámci mierového spolužitia národov. Ukázalo sa, že polemické stretnutia navzájom rozdielných, ba až protikladných názorov vôbec neimplikujú vzájomnú neúctu či dajaký nátlak, okrem nátlaku, ktorý vykonáva sama pravdivosť, lepšia

argumentácia a fundovanosť i praktická účinnosť jednej z polemizujúcich koncepcií.

Ukázalo sa, že tam, kde ide o vážne zaujatie o pravdu, neexistujú prekážky pri výmene myšlienok a informácií. Súčasne je zrejmé, že kongresové pomery boli „skleníkové“ v tom zmysle, že dovoľovali predpokladať sústreďenie záujmu účastníkov na poznanie názorov iných, na serióznú konfrontáciu, a ak nie priamo na nájdenie pravdy, tak aspoň na posúdenie šancí vlastnej koncepcie priblížiť sa k nej. V bežnom, každodennom ideovom boji sa tieto „akademické“ motívy zatlačujú najčastejšie do úzadia oveľa bezprostrednejšími a v konečnom dôsledku podstatnými sociálno-politickými zreteľmi ideového zápasu. Porovnanie týchto dvoch spôsobov polemického stretávania ideí iba potvrdilo známu pravdu, že príčina mnohých nejasností v tomto ohľade tkvie v abstraktnej a povrchovej redukcii názorového boja (ako ideologickej formy triedneho boja) len na zápas o „čistú“ vedeckú pravdu.

Kongres poskytol veľa dôvodov usudzovať, že keby jediným či hlavným antagonizmom súčasnej epochy bol antagonizmus pravdy a nepravdy, bolo by to na osoh predovšetkým šíreniu myšlienok dialektickomaterialistickej filozofie a ideí socializmu. Vo viacerých ostrých stretnutiach, ostrých urputnou argumentáciou oponentov a odporcov tejto filozofie, ktoré sa odohrali pri rozličných príležitostiach na plenárnych zasadnutiach a najmä v sekciách, marxisti úspešne obhájili svoje názory a ukázali navyše ich plodnosť a účinnosť. To je hlavný dôvod, prečo možno XV. kongres označiť za významnú udalosť v trvalom vzostupe autority marxistickej filozofie ako najhlbšieho, najucelenejšieho a najperspektívnejšieho prúdu v súčasnom filozofickom myslení.

Juraj Suchý, Milan Zigo